

ASALARILAR QISHLOVIDA MUHIM CHORA-TADBIRLAR

Аннотация

В данной статье в зимние месяцы содержание пчел в пчелиных хозяйствах, правильное их кормление, выполнение различных зооигиенических требований перед зимовкой и, как следствие, мероприятия по профилактике заболеваний, внутренняя температура ульев, количество рамок в улье, описаны методы защиты пчел от вредителей. В частности, семья пчел, хорошо освободившаяся от зимы, весной будет быстро развиваться и сможет собрать много меда, когда начнется сезон медосбора. Пчелиная семья, плохо выжившая из семьи, ослабевает, гибель пчел высока, внутренние стенки ульев и их рамки покрываются плесенью, иногда в них погибают пчелиные матери.

Kalit so 'zlar: asalari, ona asalari, asalarilar oilasi, uya, ramka, kaloniya, qishlov, nam, mog 'or, zaif va tokchalar.

Kirish. Ma'lumki, asalari tom ma'noda mo'ji- za, asalari oilalarini parvarishlash orqali asal, mum, gulchangi va boshqa shifobaxshlikda tengi yo'q mahsulotlarni yetishtirish aholi salomatligini saqlashda muhim hisoblansa, asalarilarning qishloq xo'jaligi ekinlarini changlatishdagi beqiyos xizmatini boshqa birorta jonivor bajara olmaydi. Asalarilarning gul-dan-gulga qo'nishi, shu orqali changlatish jarayonining amalga oshishi hosildorlikning ko'tarishirishiga xizmat qiladi va bu bois dunyoning ko'plab mamlakatlarida changlatish xizmati uchun asalarichiga qo'shimcha pul to'lanadi. Ahamiyatli jihati shundaki, so'nggi yillarda mamlakatimizda asalarichilikni rivojlantirish va ko'paytirishga katta e'tibor berilmoqda. Respublikada asalarichilik tarmog'ini zamonaviy ilmiy yondashuvlar

Abstract

In this article, during the winter months, keeping bees in bee farms, feeding them properly, fulfilling various zoohygienic requirements before wintering and, as a result, measures to prevent diseases, the internal temperature of beehives, the number of frames in the hive, methods of protecting bees from pests are described. In particular, a colony of bees that have been well released from the winter will develop rapidly in the spring and can collect a lot of honey when the honey collection season begins. The bee family that has survived badly from the colony weakens, the death of bees is high, the inner walls of the hives and their frames become moldy, sometimes the mother bees die in them.

changlatishga doir qo'shimcha choratadbirlar to'g'risida"gi 239-qarori muhim ahamiyat kasb etadi.

Mavzuning dolzarbligi. Asalarichilik ko'p ming yillik tarixga ega bo'lib, o'sha davrlarda ular daraxtlarda hamda tog'larning kovaklarida yashagan. Hozirgi kunda asalarilar maxsus uyalarda boqilib, ular yetti xazinaning biri bo'lib, hisoblanib kelinmoqda. Ko'pchilik hasharotlar orasida asalarilar muvaffaqiyatli qishlab chiqadi, ular oila bo'lib yashash evaziga oilada yashash uchun yetarli haroratni ta'minlaydi[2,5].

Adabiyotlar sharhi. Har bir asalarichining eng muhim vazifasi asalarilarni yaxshi qishlov bilan ta'minlashdir. Bu asalari oilalarining bahorda muvaffaqiyatli rivojlanishi va keyingi mavsumda yuqori mahsuldor bo'lishining asosiy shartlaridan biridir. Odatda qishlaydigan asalari oilasi kasallikka chalinmasa, muammolarga duch kelmasa bahorda tez rivojlanadi va asal yig'ish mavsumida mahsuldorligi yuqori bo'ladi. Qishlovdan yomon chiqib omon qolgan asalari zaiflashadi va asalari odirni ko'p bodadi, uylarning ichki devorlari va ularning ramkalari nam tortib, mog'orlanadi. Ba'zan ularda ona asalarilar nobud bo'ladi. Asalarilarning muvaffaqiyatli qishlashi uchun koloniyalar qishga kuchli, yosh, unumdor ona asalarilar va kuzda ko'p miqdorda asalari-

1-rasm. Qish faslida asalari uylarining ko'rinishi. asosida rivojlantirish, asalarichilik faoliyatini samarali tashkil etishda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 12-iyundagi "Asalarichilik tannog'ini qo'llab-quvvatlash va qishloq xo'jaligi ekinlarini asalari bilan

**2-rasm. Asalarichilik xo'jaligiga xizmat
safariidan lavhalar.**

lar yetishtirishlari, shuningdek, 25-30 kg dan yuqori si-
fatli oziq-ovqat zaxiralari ega bo'lishlari kerak[6,9].

Asalarilar qishki ayozli kunlar boshlangan zahoti
sovuqdan himoyalangan joylarga olib kelinadi. Odatda
yurtimizning tog' va tog'oldi hamda cho'l hududlarida erta
bahor issiqroq bo'ladi va oilalar kech uchishlari amalga
oshiradi. Shunday iqlim sharoitida ishlash juda foydali, chunki
havoning bunday bo'lishi asalarilar ichaklarini qishlovning
sovuq davrida to'plangan najas- dan tozalashga imkon beradi[1
,4].

Qish mavsumida uyalami o'z holiga tashlab qo'yish
yaaramaydi. Asalari oilasidagi holatni qishning iliq kunlarida
diqqat bilan ko'zdan kechirish lozim. Uyalami tozalash uchun
quruq kunni tanlaymiz. Kuch- li oilalari bo'lgan uyalami pastki
tokchalarga, zaiflarini esa tepaga va yon tomonlariga
joylashtiramiz. Uyaning yuqori qismini qamish to'shaklar
bilan yopsa ham boladi. Qishning birinchi .yarmida oilaning
kuchiga qarab faqat pastki kirish joylarini 5-10 sm ga ochamiz.
Sovuqdan himoyalangan joylarga namlik va haroratni
o'lchaydigan asboblar o'rnatiladi. Harorat me'yordan
oshmasligi, havoning nisbiy namligi 80-85 foizni tash-
kil qilishi kerak. Turli zararkunandalar, sichqonlaru kalamushlar
asalari oilasi qishlayotgan qutlarga yaqin kelmasligi uchun
zarur choralami ko'rish lozim. Bunga eng muhim masala
sifatida qarash kerak[3,5j.

Qishda asalarilar usti berkitilgan mumkatak incha-
lardagi asalning ustini ochib oziqlanadi. Inchaning usti ochilgach,
undagi isitilgan asal havodagi namlikni tez- da o'ziga tortib
oladi va arilar iste'mol qilishi uchun tayyor bo'ladi. Qishning
dastlabki birinchi yarmida ari oilasi kam oziqlanadi — o'rta
hisobda bir oila kuni- ga 20-25 gr yoki bir oyda 600-700 gr
ozuqa iste'mol qiladi. Qurtchalar paydo bo'lishi bilan ari
oilasining oziq iste'moli oyiga 1,0-1,2 kg gacha ko'payadi,
qish oxirlariga borib, ikki karra ortadi. Arilarning qishda

oziqlanishi tashqi muhit haroratiga, uya qayerda joy-
lashganligiga bog'liq. Arilar nafaqat erta bahorda, balki
ko'klamda ilk bor tashqariga uchib chiqqanlaridagina orqa
ichaklarini bo'shatadi. Bunday xususiyat faqat asalarilarga
xosdir. Arilarning tanasida asal mukammal surilishiga
qaramay, undan 1,8 foizi chiqindi sifatida orqa ichakda
to'planadi. Har bir asalarining orqa icha- gida butun qish
davomida ko'pi bilan 40 mg gacha axlat to'planishi mumkin.
Orqa ichagidagi axlat og'irligi 40 mg dan oshsa, arilarning ichi
ketishi yoki bezovtalani- shi kuzatiladi. Orqa ichak devorlarida
joylashgan rek- tal bezi ishlab chiqaradigan katalaza suyuqligi
ichakda to'plangan ahlatni chirishdan saqlaydi. Yuqorida aytib
o'tganimizdek, asalarilar uchun qishlashning eng qizg'in davri
qishning ikkinchi yarmi hisoblanadi hamda bu davrda
asalarilar ko'proq ovqat iste'mol qiladi. Unutmazlik kerakki,
ayni shu vaqtda oiladagi harorat 4 °C dan yuqori bo'lsa, Is, a,
jonivorlar uchun xavf tug'ila- di. Haroratning ko'tarilishi va
havo namligining pasa- yishi bilan asal o'zining yumshoqligini
yo'qotadi va kristallanadi, bu asalarilar uchun noo'ng'aylik
tug'di- radi. Tashqi havo harorati keskin o'zgarganda, asala-
rilar saqlanadigan joyga tezda kelishimiz va uyaning
shamollatish quvurlari yordamida havo harorati va namligini
tartibga solishimiz zarur. Ko'pincha, qishning oxirida
shamollatish quvurlari kerakli haroratni ta'minlamaydi, bu
holda biz kechasi qishki saqlanadigan joyning eshiklarini
ochamiz va uyaning eshiklarini 3-5 mm ga siljitamiz[10].

Asalarilar qishning ikkinchi yarmida ko'proq e'tibor talab
qilganligi sababli, qishki kuzatuvni har 5-7 kunda, qishning
so'nggi kunlarida esa har kuni amalga oshirish lozim. Kuzatuv
jarayonida dast- lab uyalaridan kelayotgan tovushlarni tinglash
kerak. Agar asalarilarning shovqini zaif va bir tekis bo'lsa, bu
normal holatni ko'rsatadi, agar g'o'ng'illash bar- cha
koloniyalarda ko'paygan bo'lsa, havo haroratini tekshirish,
havoni normallashtirish lozim. Agar qishki saqlanadigan joyda
(normal haroratda) shovqinning kuchayishi faqat ma'lum
oilalarda kuzatilsa, ayni shu qutlarni tekshirish, nodub bo'tgan
arilarni kirish joy- laridan olib tashlash, ehtiyojga qarab kirish
teshiklarini me'yoriga keltirish zarur. Nobud bo'tgan arilar
orasida boshsiz yoki boshi kesilgan asalarilarning kuzatilishi
uyada sichqonlarborligidan dalolat beradi. Sichqoncha- lar
topilgan uyalar tokchadan ehtiyotkorlik bilan olinadi va
zararkunandalar yo'qotiladi. Agar o'lgan asalarilar orasida
qorinlari kattalashgan asalarilar bo'lsa va uyaning devorlarida
diareya dog'lari kuzatilsa, uyadan

yoqimsiz hid taralsa, unda oiladagi sifatsiz asalni yax- shisiga almashtirish kerak. Agar g'o'ng'irlash zaif bo'lsa, quruq barglarning shovqinini eslatib tursa, bu oilaning och qolayotganidan darakdir. Bunday asalari oilasiga darhol sifatli ozuqa berish lozim. [7].

Asalari oilasida yuqumli kasalliklar bo'lgani chi- nakam fojeadir. Bunga aslo yo'l qo'yish kerak emas. Doimiy kuzatish asosan ana shu maqsadga qaratil- mog'i, har safar uyani ko'zdan kechirganda kasallik alomatlari bormi-yo'qmi, ana shunga e'tibor qaratish lozim. Shubha tug'ilgan oiladan asalari va mumkatak ramkadan (inchalami) 10x15 sm qirqib olinadi hamda qirqib olingan inchalardagi o'lgan qurtcha yoki arilar maxsus idishga (laboratoriya tekshiruvi uchun) solina- di. Agarda qurtchanning terisi ichiga suv to'plangan, kasali bo'lsa, u holda kasallangan qurtchalami 50% li glitsirin eritmasida konservalanadi va laboratoriyaga jo'natiladi. Shol bo'lish, gafniz kabi kasalliklar bilan kasallanganda ari oilasidan 50 dona uchuvchi arilar olinsa, shol bo'lish kasalligida oilasidan 50% li glit- serin eritmasiga 50 donadan ari solib, laboratoriyaga jo'natish lozim. Vbrroatoz kasali bilan qishda o'lgan arilardan hamda uyani tagiga to'kilgan chiqindilardan 200 g. namuna olinib, tekshirishga jo'natiladi. Bahorda esa mumkatakli romkaning chetki qismidan 3x15 sm li bo'lakcha namuna sifatida qirqib olinadi va uya tagida- gi ifioslardan qo'shib tekshirishga yuboriladi. Yoz- da va kuzda esa usti berkitilgan qurtchali inchalardan 3x15 sm li qilib qirqladi va uya ichida ish bajaruvchi tirik yosh arilardan ham qo'shib, o'rta hisobda ham- ma kasallangan oilalardan 10% dan namuna ajratiladi va tashxislashga jo'natiladi. Boshqa xil kasalliklarni aniqlash uchun 50 tadan tirik arini har bitta kasallangan oiladan ajratib olishni tavsiya etamiz (tirik arilar- ni shisha bankaga solib, doka boylab jo'natiladi). Agar arilarning zaharlanganligiga shubha tug'lsa, u holda 400-500 dona o'lgan arilarni hamda 200 g. shu oiladan olingan ozuqadan yoki usti berkitilmagan inchalardan va 50 g. gulchangdan hamda umumiy ari oilasining 10% idan namuna tashxislash uchun ajratib olinadi. Va yana zaharlanish sababini aniqlash maqsadida tashxislashga asalarilar qatnayotgan atrofda shariat ajratuv- chi o'simlik gullari va bargidan ham 100-200 g. namuna olinishi kerak. Shuningdek asalarilar ozuqasida qora asal (pad) borligini aniqlash uchun 100 g. asal, zahar moddasi bor yo yo'qligini aniqlash uchun esa 200 g. asal ajratib(tashxislashga) olinadi. Namunalar (tirik arilar) shisha bankasiga solinib, og'zini ikki qavat doka bilan o'raladi. Inchalardagi kasallangan qurtchalami esa faner yoki yog'och quti ichiga qog'ozga o'ralmay solinadi. Uyaning tagidan olingan ifioslarni esa qog'oz paket ichiga solib, so'ngra fanerli qutichaga joy- lashtiriladi va tekshirishga jo'natiladi. Unutmang, bar- cha namunalar veterinariya laboratoriyasiga (tashxis markazi) vetvrachning maxsus yo'llanma xatiga ko'ra, xo'jalikning nomi, pochta manzili, asalarichining fa- miliyasi,

ismi hamda pochta indeksi, namuna olingan kun, kasalning boshlanish vaqti hamda nechta ari oilasi kasallangani ko'rsatilgan holda yuboriladi[8].

Namunalar tezda laboratoriyaga yetkazilishi va tashxislashda aniqlangan illatlar nomi yozilgan qog'oz (ekspertiza) paysaiga solinmay xo'jalikka yetkazilishi, shunga muvofiq zarur choralar ko'rilishi lozim.

Xulosa shuki, kuzda asalarilarni qishlovga yax- shi tayyorlash, qishlov davrida muammolarga yo'l qo'ymaslik, doimiy kuzatuv va kasalliklarga o'z vaq- tida barham berish ona arilar va ishchi arilarning ko'klamda kuchli va sog'lom bo'lishini ta'minlaydi. Bu o'z-o'zidan bahorgi asal yig'ish mavsumi kutilga- nidek boshlanadi deganidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Фотихов Ш.А. “Асаларичиликни ўрганамиз”, Услубий қўлланма. Тошкент. “Турон иқбол”. 2011й.
2. Криков В.В., Болезни пчел. Современные методы лечения./Мостовой. -Ростов н/Д: «Феникс», 2003.
3. Пчеловодство:учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальностям 110401 - «Зоотехния» и 111201 - «Ветеринария»/ Н.И.Кривсов [идр.].-С-Пб.:Лан, 2010.
4. Козин.Р.Б., Иренкова В.И., Лебедев В.И. Практикум по пчеловодству/С-Пб., “Лан”, 2005.
5. Исамухамедов А., Никадамбаев Х. Асаларичиликни ривожлантириш асослари. - Тошкент. «Sharq», 2013. - 76-82Б.
6. Муродов П., Муродов У. Асаларичилик ва саломатлик. «Алишер Навоий» нашриёти, 2010.-15- 19Б.
7. Крахотин Ф., Безверхов А.П. и др. “Механизация пчеловодства и пасечный инвентарь”. Тошкент. 1992 г.
8. Сулайманова Н.А., Мейлиев С., Эшбури- ев С.Б., “Асалариларда ko>p uchraydigan kasalliklar va oldini olish”, Chorvachilik hamda veterinariya sohalarida innovation texnologiyalarni joriy qilish va muammolar Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. 22-24 may, 2019 йил.
9. Крахотин Н.Ф. Ўзбекистонда асаларичилик. Тошкент. 1991.
10. Давидов О.С. ва б. “Зооветеринария” жур- нали. №11. 2014й. 31-32 б.